

Vienīgi ziņojuma angļu valodas versija ir uzskatāma par oficiālu dokumentu. Neoficiālais tulkojums ir nodrošināts latviešu un krievu valodās.

**Vidusposma ziņojums
2011. gada 25. augusts – 6. septembris**

2011. gada 9. septembrī

I. KOPSAVILKUMS

- Pēc Saeimas (parlamentu) atlaianas, tika izsludinātas 17. septembra pirmtermi parlamenta rīstvēlēšanas; iepriekšējais parlamenta vēlēšanas notika 2010. gada oktobrī. Saeima sastāv no 100 locekļiem, kuri tiek ievēlēti, izmantojot atvērto sarakstu proporcionalo reprezentācijas sistēmu, pārvarot piecu procentu barjeru no nodoto balsu skaita.
- Vēlēšanu tiesiskais ietvars nav būtiski mainījies, izņemot dažus noteikumus, kas ieviesti jaunajā likumā, lai pielāgotos pārājiem pirmtermi vēlēšanu apstākļiem. Pārītas attiecas uz daļiem pirmsvēlēšanu termiņiem, kas tika saņemti, un kampaņas tirdzniecībai, kas tika samazināta uz pusi.
- Tirdzniecības vēlēšanās piedalījās trīsdesmit politiskās partijas un apvienības. Galvenie sncenī ir abas valdošās koalīcijas – "Vienotība" un "Zaļo un zemnieku savienība" (kandidātsēviņi), "Saskaņas centrs", kas pārsvarā tiek uzskatīta par krievu valodrunājō minoritātēuprstāvi, un bijušā prezidenta Valda Zatlera jaunizveidotā "Zatlera Reformu partija". Kopumā vēlēšanās piedalījās 1090 kandidāti.
- Kampaņā norit salīdzinoši neuzkrītoši, redzams diezgan maz plakātu, nenotiek lieli kampaņas pasākumi. Politiskās partijas tirdzniecībā koncentrē uzmanību uz lētākām sabiedrisko attiecību stratēģijām, piemēram, organizējot nelielas tikšanās, kā arī izmantojot internetu un sociālos tīklus. Sakarā ar to, ka Latvijā dzīvo vairāki emams skaits etnisko un lingvistisko minoritātē, kā arī ievērojams skaits "nepilsoņu", kampaņas videjoprojām lielā mērā ir dalītas pēc tautības principa.
- Vēlēšanas administrācija ir meklējama, kas sastāv no Centrālsvēlēšanu komisijas (CVK), 119 Pārvaldību vēlēšanu komisijām (PVK) un 1027 vēlēšanu iecirkņu komisijām (VIK). Visas no tirdzniecībā bauda visu galveno sncenēu uzticību.
- Liels skaits mediju nodrošina sabiedrību ar daudzveidīgu informāciju par vēlēšanām. Viens valsts un viens privātais televīzijas kanāls organizē diskusijas starp vēlēšanu dalībniekiem.
- 26. augustā EDSO / ODIHR Ierobežotā vēlēšanu novērošanas misija uzsāka savu darbību deviņu analītiķu pamatkomandas sastāvā. 30. augustā sešdesmitdienas ilgtermiņa novērotāji tika izvietoti pa visas valsts teritoriju. Misija ir nodibinājusi regulārus kontaktus ar vēlēšanu komisijām, daļēdām valsts iestādēm, politiskajām partijām, pilsonisko sabiedrību un plašsaziņas līdzekļiem.

II. IEVADS

Atsaucoties uz Latvijas Republikas Pastāvīgās pārstāvniecības starptautiskajās organizācijās uzaicinājumu, 2011. gada 26. augustā, EDSO Demokrātisko institūciju un cilvēktiesību birojs izveidoja Ierobežoto vēlēšanu novērotāju misiju (LEOM), lai novērotu 17. septembra rīcības parlamenta vēlēšanu Latvijā. Misija Konrada Olszevska (*Konrad Olszewski*) vadībā sastāv no deviņu analītiķu komandas, kas atrodas Rīgā, kā arī no sešiem ilgtermiņa novērotājiem, kas atrodas trīs reģionālajos centros. LEOM komandas locekļi pārstāv 13 EDSO dalībvalstis. Saskaņā ar standarta praksi, LEOM misija neveiks visaptverošu vēlēšanu dienas procesu novērošanu.

III. VĒLĒŠANU FONSS

2010. gada 2. oktobra parlamenta vēlēšanu sliedzošo vietu skaitu (33) ieguva apvienība "Vienotība", kas veidoja valdību ar Zaļo un zemnieku savienību (22 vietas). Pusgadu vēlāk, valsts kļuva politiski krīzē, kuras rezultātā tika atlaista Saeima (parlaments). Tas daļēji bija saistīts ar Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja (KNAB) izmeklēšanu, saistītu ar kādu no parlamenta deputātiem.

28. maijā prezidents Valdis Zatlers, kura pilnvaru beigu termiņš bija 2011. gada jūlijā, nolma izmantot savas konstitucionālās tiesības atlaist parlamentu. 23. jūlijā tautas nobalsošana vēlētiem deputātiem tika atbalstīta. Tajā pašā dienā prezidents paziņoja par savas partijas - Zatlera Reformu partijas veidošanu.

26. jūlijā, balstoties uz referendumu rezultātiem, Centrālās vēlēšanu komisija paziņoja par pirmstermiņa parlamenta vēlēšanu, kurām jānotiek 17. septembrī. Tikmēr 2. jūnijā Saeima par jauno Latvijas prezidentu ievēlēja Andri Bērziņu.

IV. TIESISKAIS REGULĒJUMS UN VĒLĒŠANU SISTĒMA

Parlamentārās vēlēšanu tiesisko ietvaru pamatregulācija ir Satversme un Saeimas vēlēšanu likums. Tos papildina likums "Par Centrālās vēlēšanu komisiju", Politisko organizāciju finansēšanas likums un likums "Par priekšvēlēšanu akciju pirms Saeimas vēlēšanu". Daļus tiesiskā regulējuma aspektus nosaka un steno arī atsevišķi Centrālās vēlēšanu komisijas lēmumi un instrukcijas.

2011. gada vēlēšanu tiesiskais ietvars tika grozīts, – gada 16. jūnijā un 14. jūlijā pieņemot pašu noteikumus par pirmstermiņa vēlēšanu. Pašreizējā sistēmā, kā sakarā ar slāpīgā kampaņas periodu, tika mainīta kampaņas un balsošanas paastu ilgums, kā arī tika samazināta kampaņas tirdzniecības griezīti. Iepriekšējiem grozījumiem, kas tika pieņemti 2011. gada 3. martā, sniedza iespēju tiesnešiem piedalīties vēlēšanu sēdēs neatstājot amatu līdz brīdim, kad tie tiek ievēlēti.

Latvija ir parlamentāra republika, kur likumdošanas vara pieder vienpalātās parlamentam (*Saeimai*), kuru ievēl uz četriem gadiem. Taču, saskaņā ar konstitucionālajiem regulējumiem par rīcības vēlēšanu, nākamā Saeima tiks ievēlēta pēc trim gadiem². Saeimas 100 deputāti tiek ievēlēti piecos daudzmandatīvajās vēlēšanu apgabalos, izmantojot atvērto sarakstu proporcionalo reprezentācijas sistēmu, pārvārot piecu procentu barjeru no nodoto balsu skaita. Vēlēšanu sēdēs piedalīties tikai Latvijas pilsoņi, kuri vēlēšanu dienā ir sasnieguši 18 gadu vecumu. Kandidāti var

¹ 94.3 % referendumā dalībnieki balsoja par parlamenta atlaianu, 5.4 % bija pret. Piedalījās 44.7 % vēlētoju. OSCE/ODIHR nenovēroja referendumā norisi.

² Satversmes 13. pants.

kandidāti tikai no partiju un koalīciju sarakstiem. Vēlētāju likums nepiedāvā iespēju neatkarīgiem kandidātiem piedalīties vēlēšanās.

V. VĒLĒŠANU ADMINISTRĀCIJA

2011. gada Ārkārtas parlamenta vēlēšanu administratīvās lēmumu pārraudzības komisija, kas sastāv no Centrālās vēlēšanu komisijas (CVK), 119 Pārvaldības vēlēšanu komisijām (PVK)³ un 1027 vēlēšanu iecirkņu komisijām (VIK), tajā skaitā 77 rīcības.⁴ CVK un PVK ir pastāvīgas institūcijas, kas ieceltas ar 4 gadu pilnvaru termiņu. CVK sastāv ir deviņi locekļi, no kuriem astoņus amatā ieceļ Saeima, bet vienu Augstākā tiesa, savukārt PVK sastāv no 7 līdz 15 locekļiem, kurus ieceļ vietējās pārvaldības. PVK ir atbildīga par VIK izveidi. Bez tam šīs politiskajām partijām un vismaz 10 vēlēšanu grupām ir tiesības izvirzīt savus pārstāvjus PVK un VIK.

CVK šodien ir atvērtas starptautiskajiem un vietējiem pilsoniskās sabiedrības novērotājiem, kā arī plašsaziņas līdzekļiem. EDSO/ODIHR LEOM izjautātie sarunu biedri kopumā izteica augstu uzticību vēlēšanu pārraudzības struktūrai.

Glūbīt patērētājiem iepriekš parlamenta vēlēšanās, vēlēšanu iecirkņos nebūs izdrukātu vēlēšanu sarakstu. Balstīgie pilsoņi ar derīgu pasi var balsot jebkur valsts vēlēšanu iecirknī. Lai novērstu vairākkārtēju balsu, vēlēšanu pasākums iespējams, viņu vārds tiks ierakstīts vēlēšanu sarakstā, kas vēlēšanu dienā tiks veidots iecirknī.⁵

Vēlēšanu, kas uzturas rīcībā, pastāv arī alternatīva balsu pašu: lai to darītu vieni no 3. līdz augusta līdz 2. septembrim jāiesniedz pieteikums vien no 21 rīcībā esošajiem VIK, kas administratīvās pārvaldības pašu. Aptuveni 500 vēlēšanu rīcībā ir reģistrācija balsu pašu.

Saskaņā ar iepriekšējiem EDSO/ODIHR rekomendācijām, CVK ir sagatavojusi jaunu instrukciju par vēlēšanu kārtību izvērtējumam, kas pilnībā nodrošinās vēlēšanu aizklātību. CVK plāno veikt elektronisku balsu skaitēšanas (vēlēšanu zīmju skenēšana) pilotprojektu, kur tiks izmantoti 170 skeneri.

VI. KANDIDĀTU REĢISTRĀCIJA

Politiskajām partijām un apvienībām, kas vēlēšanās piedalīsies parlamenta vēlēšanās, bija jāreģistrējas CVK. Kopumā vēlēšanu reģistrācijā iesniedza desmit partijas un trīs apvienības. Visas partijas, izņemot vienu, ir iesniegušas kandidātu sarakstus visos piecos vēlēšanu apgabalos.⁶ Kopumā vēlēšanu sarakstā startēja 1092 kandidāti. 26. augustā CVK svētku divus kandidātus no Kristīgo demokrātiskās savienības saraksta, jo tiem nebija dzimstā krīminālā sodmā.⁷

³ Ieskaitot Pilsētu vēlēšanu komisijas un 110 Reģionālās vēlēšanu komisijas.

⁴ Tās VIK ir izveidoti 39 pasaules valsts aptuveni 50000 rīcībā dzimstā vēlēšanu vajadzībām.

⁵ LEOM saņēma informāciju, ka aptuveni 39,000 Latvijas pilsoņi nav derīgas pasēs.

⁶ Partija šobrīd. Brīvība, naida un dusmām iesniegusi kandidātu sarakstus trijos vēlēšanu apgabalos.

⁷ Divi kandidāti tika svētku, jo viņu dzimstā nebija dzimstā personas bija sodītas ar naudas sodu par tautas noziedzīgumu nodarījumu saistībā ar savlaicīgu maksājumu pieteikuma neiesniegšanu. Abi kandidāti ir pārsūtīti CVK lēmumu, pamatojoties uz to, ka Kriminālā likuma norma par to, ka dzimstā, ar 2011. gada 1. janvāri ir atcelta.

Augusta p d j ned , atsaucoties uz k da kandid ta s dz bu, divi Saska as Centra saraksta kandid ti tika izsaukti uz Tieslietu ministrijas Valsts valodas centru (VVC) valodas testa veikānai. VVC p c p rbaudes konstat ja, ka s dz ba nav bijusi pamatota.⁸

VII. KAMPAŅAS VIDE

Liel k da a partiju, kas ir re istr ju– s rk rtas v l –an m, piedal j s ar 2010. gada v l –an s. Galvenie s ncen–i ir abas valdoāj koal cij eso– s "Vienot ba" un "Za o un zemnieku savien ba" (kandid atsevi– i), "Saska as centrs", kas p rsvar tiek uzskat ta par krievu valod run jo–o minorit t –u p rst vi, un biju– prezidenta Valda Zatlera jaunizveidot ōZatlera Reformu partijaō.

Ofici li priek–v l –anu kampa a s k s 26.j lij . Lai ar v l –anu dal bnieki kampa as var stenot br vi, ta u t s joproj m norit sal dzino–i neuzkr to–i. Ekonomisk kr ze, ss kampa as laiks un samazin tie t ri u griesti diezgan uzkr to–i ir iespaidoju–i kampa u. Visas politisk s partijas, ar kuru p rst vjiem tik s EDSO/ODIHR LEOM, nor d ja, ka –m v l –an m bija pieejami ierobefloti kampa as resursi. Rezult t redzams diezgan maz plak tu, nenotiek lieli kampa u pas kumi, ar maksas rekl ma medijos l dz –im ir bijusi sal dzino–i maz. Politisk s partijas koncentr uzman bu uz l t k m sabiedrisko attiec bu strat ij m, piem ram, organiz jot nelieas tik–an s, k ar izmantojot internetu un soci los t klus.

Sakar ar to, ka Latvij dz vo v ra emams skaits etnisko un valodu minorit –u, k ar iev rojams skaits "nepilso u", kampa as vide joproj m liel m r ir dal ta p c taut bas principa.

VIII. KAMPAŅAS FINANSĒJUMS

Kampa as finan–u noteikumi ir labi izstr d ti un sal dzino–i stingri; visus kampa as t ri us uzman gi uzrauga specializ tas instit cijas. Galven s izmai as kampa u finans –anas tiesiskajos regul jumos ir t ri u limitu samazin –ana uz pusi d sa sin t rk rtas v l –anu kampa as laika.⁹

Valsts nefinans politisk s partijas. Kampa as finans ar priv tiem ziedojumiem, kuru griesti ir noteikti 100 minim lo m ne–algu apm r .¹⁰ Par kampa as finans –anas noteikumu izpildes uzraudz bu atbild KNAB, kas steno izmekl –anas un izpildpilnvaras.¹¹ T l mumus var p rs dz t Administrat vaj rajona ties . Politiskaj m partij m un apvien b m ik gadu un 30 dienu laik p c v l –an m ir j iesniedz detaliz ts ie mumu un izdevumu p rskats. Ja v l –anu kandid ts p rsniedz kampa as t ri u griestus, KNAB ir pilnvarots uzlikt administrat vo naudas sodu un aizliegt turpm k s kampa as aktivit tes. V l –anu dal bniekiem ir pien kums 30 dienu laik ieskait t visu p rsnieguma summu valsts budflet . Sankcijas par noteikumu neiev ro–anu ir paredz tas gan partij m, gan ziedot jiem.¹²

VIII. MEDIJI

⁸ V l –anu likums nepieprasa latvie–u valodas zin –anas k priek–noteikumu kandid –anai. T m da p rbaude ir rpus CVK kompeten u loka. T d , piesakot savu kandidat ru, kandid ti iesniedz latvie–u valodas prasmju pa–nov rtejumu.

⁹ Jaunie griesti ir 282,559 lati jeb aptuveni 400,000 eiro katram sarakstam.

¹⁰ Kop 20,000 lati (28,500 eiro).

¹¹ KNAB jau ir sa mis daflas s dz bas par iesp jamajiem p rk pumiem –s kampa as laik ; notiek izmekl –ana.

¹² Ziedot ji var tikt sod ti par ziedojumu griestu p rsnieg–anu vai par ziedo–anu netie– veid .

Latvijas sabiedrība ar daudzveidīgu informāciju par vīriem nodrošina ievrojams plašsaziņas līdzekļu lokā. Kampaunnoteikumus medijos, tostarp ar bezmaksas raidlaika nodrošināšanu sabiedriskajam radio un televīzijai, regulāri priekšvīriem aģitācijas likums. Elektronisko mediju likums savukārt pieprasa, lai sabiedriskie un komercmediji objektīvi un godīgi atainotu notikumus, kā arī veicinātu viedokļu apmaiņu.

29. augustā OSCE/ODIHR LEOM uzsāka mediju monitoringu, ar standarta kvantitatīvu un kvalitatīvu metodi analizējot medijos atspoguļoto priekšvīriem informāciju. Tiek analizēta informācija sabiedriskajās TV kanālos LTV1 un komerckanālos LNT, TV3, TV5 un PBK, kā arī piecos dienas laikrakstos latviešu un krievu valodās¹³.

Sabiedriskā televīzija LTV1 organizēs deviņus priekšvīriem diskusiju raidījumus. Trijos no tiem piedalīs deputātu kandidāti no visiem 13 reģistrētajiem sarakstiem, savukārt pārējos piedalīs to partiju kandidāti, kuri, saskaņā ar aptaujas rezultātiem, iegūs vismaz 2% vīriem balsu, kā arī partijas, kuras pārstāvētas Saeimā. Privātais TV kanāls LNT arī plāno organizēt divas debašu pārraides, kuros piedalīs 6 galveno partiju kandidātus.

IX. SIEVIEŠU LĪDZDALĪBA

Nav neformālu pētījumu, ne arī pētījumu noregulējumu, kas veicinātu vienlīdzīgu sieviešu dalību Latvijas politiskajā dzīvē. Neviens no vīriem kandidātiem, kas tiks ar OSCE/ODIHR LEOM, neziņoja par iekšējiem mehānismiem, kas veicinātu dzimumu vienlīdzību vīriem sarakstu izveidē. 331 (30.4%)¹⁴ no 1.090 kandidātiem ir sievietes. Sarakstos sievietes ir vairāk nekā pusē (74.1%), vismaz kā sievietes kandidātu (21.7%) ir 85% Centrālajos sarakstos. Trīs no deviņiem CVK locekļiem ir sievietes. Sievietes ir plaši pārstāvētas arī PVK.

X. MAZĀKUMTAUTĪBU LĪDZDALĪBA

Latvijas pamatiedzīvotāji sastāv no vairākiem etniskajiem un lingvistiskajiem minoritātiem. Saskaņā ar pētījumu statistikas datiem, latvieši ir 59.4% no visu iedzīvotāju kopskaita, pārējie iedzīvotāji daļēji pieder etniskajiem un lingvistiskajiem minoritātiem, pamatā tie ir etniskie krievi (27.5%). 319,267 iedzīvotāju ir reģistrēti kā īpaši iedzīvotāji, kas nav saimnieciskās darbības veicēji un tie nav ar balstiesību.¹⁵

No 1,090 reģistrētajiem kandidātiem, 117 pieder krievu minoritātei, 788 ir deklarējuši sevi kā etniskos latviešus un 133 ir izlīdējuši savu etnisko izcelsmi.¹⁶ Informatīvie materiāli par vīriem nav pieejami nevienam no mazākumtautību valodniekiem.¹⁷

XI. VIETĒJIE UN STARPTAUTISKIE NOVĒROTĀJI

Saeimas vīriem likums nesatur detalizētus vietējo un starptautisko novērotāju akreditācijas procedūras noteikumus, tiesības un pienākumus. Taču CVK norādīja, ka starptautiskie un pilsoniskās sabiedrības organizācijas drīkst akreditēties pie CVK vai PVK. Visi OSCE/ODIHR novērotāji ir saimnieciskās darbības veicēji CVK oficiālās akreditācijas.

¹³ Diena, Latvijas Avīze, Neatkarīga Avīze, Čas un Vesti Sevodņa.

¹⁴ <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/komisijas2010.cvkand11.sak>

¹⁵ Jaunākie Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes dati (01.07.2011.)

¹⁶ Reģistrējoties CVK, kandidāti var izvēlēties deklarēt vai nedeklarēt savu etnisko izcelsmi.

¹⁷ ANO Cilvēktiesību komiteja, piemēram, rekomendēja, lai šo vīriem informācija un materiāli būtu pieejami mazākumtautību valodās, skat. Vispārējais 25. komentārs par Starptautiskā pakta par pilsoniskajiem un politiskajiem tiesību 25. pantu.

XII. OSCE/ODIHR LEOM AKTIVITĀTES

OSCE/ODIHR LEOM atvērta biroju Rīgā 2011. gada 26. augustā. Misijas vadītāji ir tiešā sarītu ministrijas un lielāko politisko partiju pārstāvjiem, kopā ar CVK priekšsēdētāju. Misijas pārstāvji ir tieši saistīti ar valsts institūciju pārstāvjiem un uztur pastāvīgus kontaktus ar vēlēšanu komisijām, politiskajām partijām, pilsonisko sabiedrību un medijiem.